

บทที่ 12

สหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์ หมายถึง องค์การแบบหนึ่ง ที่มีกลุ่มบุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไป รวมกันจัดตั้งโดยวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อช่วยแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพอย่างเดียวกัน โดยวิธีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามหลักและวิธีการสหกรณ์ โดยมีได้มุ่งหวังกำไร

หลักการสหกรณ์ คือ แนวทางที่สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าทางสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบด้วยการที่สำคัญรวม 7 ประการ กล่าวคือ

หลักการที่ 1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง

- เป็นไปโดยความสมัครใจของบุคคล ไม่ใช่ถูกชักจูง โหน้มน้าว ล่อลวง บังคับ
- เพื่อให้ได้บุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกแล้วสามารถร่วมกันดำเนินกิจกรรมในสหกรณ์ได้
- สมาชิกสมทบนั้น ควรมีแต่เฉพาะกรณีของสหกรณ์บางประเภทที่มีลักษณะพิเศษและจำเป็นเท่านั้น

หลักการที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย

พึงตระหนักว่าเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนที่จะต้องร่วมแรงร่วมใจ และสติปัญญาในการดำเนินการและควบคุมดูแลการดำเนินงานของสหกรณ์ตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยผ่านช่องทางหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการและที่ประชุมใหญ่

หลักการที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก

- หลักการสหกรณ์ข้อนี้ มุ่งเน้นให้สมาชิกทุกคนพึงตระหนักว่าบทบาทที่สำคัญของตนคือ การที่ต้องเป็นทั้งเจ้าของลูกค้าในคนเดียวกัน จึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้สมทบทุน ผู้ควบคุม และผู้อุดหนุน หรือผู้ใช้บริการของสหกรณ์ มิใช่มาเป็นสมาชิกเพียงเพื่อมุ่งหวังได้รับ ประโยชน์จากสหกรณ์เท่านั้น
- ในการจัดสรรกำไรสุทธิเพื่อความเป็นธรรมแก่สมาชิก ส่วนหนึ่งต้องกันไว้เป็นทุนสำรอง ซึ่งจะนำไปแบ่งกันมิได้ แต่เป็นทุนเพื่อพัฒนาสหกรณ์ของพวกเขาเอง ถือว่าเป็นทุนทางสังคมนอกนั้นอาจจะแบ่งเป็นเงินปันผลในอัตราจำกัด และเป็นเงินเฉลี่ยคืน ตามส่วนแห่งธุรกิจ

หลักการที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ

- สมาชิก กรรมการและพนักงานสหกรณ์รวมทั้งหน่วยงานส่งเสริมสหกรณ์ ต้องสำนึกและตระหนักอยู่เสมอว่าสหกรณ์เป็นองค์การช่วงตนเอง และปกครองตนเอง
- การรับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากรัฐ หรือบุคคลภายนอกไม่ขัดกับหลักความเป็นอิสระของสหกรณ์ หากผู้ให้ความช่วยเหลือมุ่งหมายให้สหกรณ์ช่วยเหลือตนเองได้ แลควบคุมตามหลักประชาธิปไตย รวมทั้งดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของสหกรณ์

หลักการที่ 5 การศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศ

- เป็นจุดอ่อนของสหกรณ์ในประเทศไทยทุกระดับ ทั้งสหกรณ์ชั้นปฐมและสหกรณ์ชั้นสูง เพราะขาดแผนแม่บทในการพัฒนาการศึกษาทางสหกรณ์ให้เป็นบทบาทและความรับผิดชอบของขบวนการสหกรณ์อย่างแท้จริง
- การศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศมีความมุ่งหมายและเน้นกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้
 - การศึกษามุ่งให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปเชื่อถือเป็นผู้ที่จะเป็นสมาชิกในอนาคต มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ รวมทั้งมีความสำนึก และตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกหรือให้เป็นผู้มีจิตวิญญาณของสหกรณ์
 - การฝึกอบรมมุ่งให้กรรมการ ผู้จัดการและพนักงานสหกรณ์ มีความรู้ความสามารถ และทักษะรวมทั้งความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน

หลักการที่ 6 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์

- แท้จริงการร่วมมือระหว่างสหกรณ์เป็นหลักเดียวกันการร่วมมือระหว่างบุคคลธรรมดาในการจัดตั้งสหกรณ์นั่นเอง
- การร่วมมือระหว่างสหกรณ์อาจทำได้ทั้งแนวนอนและแนวตั้ง ในแนวนอนสหกรณ์ทุกสหกรณ์ไม่ประเภทเดียวกันหรือไม่ ทุกระดับทุกสหกรณ์ควรรวมตัวกันเป็นองค์การสหกรณ์สูงสุด เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมด้านอุดมการณ์ การศึกษาอบรม การส่งเสริมแนะนำการกำกับดูแล
- วัตถุประสงค์สำคัญของการร่วมมือระหว่างสหกรณ์ คือ เพื่อให้สหกรณ์สามารถอำนาจผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นสหกรณ์ท้องถิ่นแต่ละสหกรณ์และสหกรณ์ชั้นสูงต้องเป็นสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

หลักการที่ 7 การเอื้ออาทรต่อชุมชน

- สหกรณ์เป็นองค์การทางเศรษฐกิจและสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่สหกรณ์ตั้งอยู่เพราะฉะนั้น การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งหมายความว่าเป็นการพัฒนา ที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หรือเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการและความใฝ่ฝันของคนรุ่นปัจจุบัน
- เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ก็เป็นสมาชิกของชุมชนนั้นเอง สหกรณ์จึงควรมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนนั้นแบบยั่งยืน

ข้อมูลสหกรณ์ในประเทศไทย

ประเภทสหกรณ์	จำนวนสหกรณ์ (สหกรณ์)	จำนวนสมาชิก (คน/ครอบครัว)
1. สหกรณ์ทั้งประเทศ	5,633	8,452,744
2. สหกรณ์ภาคการเกษตร	3,588	5,266,169
2.1 สหกรณ์การเกษตร	3,419	5,095,554
2.2 สหกรณ์ประมง	71	14,113
2.3 สหกรณ์นิคม	98	156,502
3. สหกรณ์นอกภาคการเกษตร	2,045	3,189,575
3.1 สหกรณ์ออมทรัพย์	1,348	2,244,545
3.2 สหกรณ์ร้านค้า	246	709,741
3.3 สหกรณ์บริการ	451	232,289

บริหารองค์การของสหกรณ์การเกษตร

- แนวทางปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ต้องการ ได้กำหนดไว้
- สมาชิกของสหกรณ์คือ ผู้ลงชื่อขอจดทะเบียนสหกรณ์และผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีของผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์
- ที่ประชุมใหญ่ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกหรือตัวแทนสมาชิกจากกลุ่มต่าง ๆ จะเลือกตั้งสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมซึ่งมีความรู้ ความสามารถ
- ผู้ตรวจสอบกิจการ บุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งที่จะประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ตรวจสอบกิจการคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

การดำเนินงานทางการตลาดของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์มีจุดประสงค์สำคัญ คือ ยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้สูงขึ้น ดังนั้นสหกรณ์จึงต้อง ดำเนินงานทางธุรกิจเกี่ยวกับผลิตผลของสมาชิก ซึ่งสหกรณ์จำเป็นต้องปฏิบัติการทางด้าน การตลาดสินค้าเกษตรกรรมได้ดังนี้

1. การรวบรวม

- การซื้อขายจากสมาชิก
- สหกรณ์เป็นตัวแทนจำหน่ายหรือรับฝากขาย
- สหกรณ์รวบรวมเข้ากองกลาง

2. การจัดจำหน่าย

- ชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่นในกรณีจำหน่ายภายในประเทศ
- พ่อค้าหรือโรงงานภายในท้องถิ่น

3. การแปรรูป เป็นกระบวนการเพื่อส่งเสริมทั้งทางการผลิต

ประเด็นปัญหาสำคัญของขบวนการสหกรณ์

2.1 ระบบองค์ความรู้

2.1.1 ขาดความรู้ในเรื่อง อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์

- ขบวนการสหกรณ์ก็จะเหมือนกับการประกอบธุรกิจทั่วไป
- ขบวนการสหกรณ์ อาจจะได้ผลการประกอบการในรูปกำไร

2.1.2 ขาดความรู้ในการบริหารจัดการองค์กร

เป็นรูปแบบของธุรกิจชนิดหนึ่งที่จะต้องใช้ความรู้และทักษะในการบริหารจัดการองค์กร เพราะธุรกิจก็จะต้องมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ประเด็นปัญหาสำคัญของขบวนการสหกรณ์

2.2 ระบบบริหารองค์กร

2.2.1 บริหารแบบไม่มีแผนพัฒนาสหกรณ์ การบริหารงานของสหกรณ์ในบางส่วนเป็นการบริหารงานที่ไม่มีการวางแผนในระยะ 3-5ปีแต่เป็นการวางแผนในระยะ 1 ปี

2.2.2 ขาดจิตสำนึกการเป็นเจ้าขององค์กร ทำให้บริหารงานแบบไม่มีส่วนร่วม ในปัจจุบันขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย มีมากกว่า 86 ปี แล้ว ซึ่งก็มีความเจริญทางวัตถุ

2.2.3 ขาดการควบคุมภายในที่ดี การดำเนินการธุรกิจสหกรณ์จะต้องมีการควบคุมภายในที่ดี เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจซึ่งการควบคุมภายในนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากการวางระบบในการบริหารงานที่ต้องมีการตรวจสอบ

2.2.4 การบริหารการเงิน การบัญชี และธุรกิจไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารธุรกิจของสหกรณ์ ให้มีประสิทธิภาพ

ประเด็นปัญหาสำคัญของขบวนการสหกรณ์

2.3 ระบบบริหารทรัพยากรบุคคล

2.3.1 การบริหารงานบุคคลไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารงานบุคคลในสหกรณ์เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญมากในการพัฒนาสหกรณ์ให้ประสบผลสำเร็จ

2.3.2 กรรมการ และฝ่ายจัดการ ขาดความเข้าใจ และไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ บทบาทของกรรมการ และฝ่ายจัดการของสหกรณ์เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสหกรณ์ให้ดำเนินการสู่เป้าหมาย

ประเด็นปัญหาสำคัญของขบวนการสหกรณ์

2.4 โครงสร้างของระบบสหกรณ์

2.4.1 ส่วนราชการชั้นนำโครงสร้างเน้นลักษณะของการปกครองมากกว่าเชิงธุรกิจและเกิดการทับซ้อนทางผลประโยชน์ สหกรณ์ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ สหกรณ์ระดับปฐม สหกรณ์ระดับภูมิภาค และสหกรณ์ระดับชาติ

2.4.2 ขบวนการสหกรณ์ขาดความเป็นเอกภาพ และขาดการประสานงานที่ดีเพื่อประโยชน์ของสหกรณ์โดยรวม ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยไม่อาจเชื่อมโยงสานสายใยเครือข่ายได้อย่างแท้จริงและรวมเป็นเอกภาพได้ถึงแม้จะมีสถาบันต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการก็ไม่อาจจะสร้างระบบสหกรณ์ที่เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและเป็นตัวแทนของสหกรณ์ได้อย่างจริงจัง

ประเด็นปัญหาสำคัญของขบวนการสหกรณ์

2.5 ระบบกฎหมาย

ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้กฎหมายสหกรณ์มาแล้วจำนวน 4 ฉบับ ได้แก่

2.5.1 บทบัญญัติบางประการไม่ชัดเจนและสมบูรณ์

- จัดตั้งและจดทะเบียนสหกรณ์ไม่ชัดเจน
- อำนาจกระทำการของสหกรณ์ไม่ชัดเจน

2.5.2 บทบัญญัติบางประการเป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน

- กำหนดให้กรรมการดำเนินการอยู่ในตำแหน่งได้ไม่เกินสองวาระติดต่อกัน
- กำหนดให้สหกรณ์ประเภทเดียวกันจึงรวมกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้

ประเด็นปัญหาสำคัญของขบวนการสหกรณ์

2.6 ระบบสนับสนุน

รัฐบาลให้การสนับสนุนไม่ครบถ้วน และควบคุมมากเกินไป ซึ่งในปัจจุบันสหกรณ์จะอยู่ในลักษณะพึ่งพารัฐเป็นส่วนใหญ่ ปัจจัยที่จะสนับสนุนให้ขบวนการสหกรณ์มีความเข้มแข็ง คือ

- ความรู้เชิงวิชาการ มีการวิจัยเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุง
- ด้านการเงิน ควรมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนให้สหกรณ์
- ด้านการตลาด จะต้องมีความรู้ข้อมูลทางด้านการตลาดที่รวดเร็ว ฉับไว
- เทคโนโลยี ต้องทันสมัย และพร้อมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน
- ด้านการบริหารจัดการ ต้องมีประสิทธิภาพและวัดผลได้

ประเด็นปัญหาสำคัญของขบวนการสหกรณ์

2.7 ระบบสารสนเทศและประชาสัมพันธ์

ขาดการประชาสัมพันธ์งานสหกรณ์ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบถึงคุณประโยชน์ของสหกรณ์ และในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อทั้งขบวนการสหกรณ์ที่อาจจะทำให้ไม่เจริญและพัฒนาเท่าที่ควร

2.8 การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและวิธีการสหกรณ์

สหกรณ์/ชุมนุมสหกรณ์ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและวิธีการสหกรณ์ ไม่คำนึงถึงการรวมกลุ่มกันดำเนินธุรกิจ ในรูป สหกรณ์ตามหลักการและวิธีการสหกรณ์อย่างแท้จริง